

CERCETAREA EMPIRICĂ A INSTITUȚIEI REVIZUIRII PROCESULUI PENAL PRIN PRISMA NIVELULUI DE DIGITALIZARE A PROCEDURII PENALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

EMPIRICAL RESEARCH OF THE INSTITUTION OF REVIEW OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN TERMS OF THE LEVEL OF DIGITALIZATION OF CRIMINAL PROCEDURE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 343.13:343.158:004(478)

DOI:10.5281/zenodo.6619068

Adela MORCOV,
Doctorand, USM

Summary

The place of empirical research in the context of scientific studies in law carried out during doctoral studies, maintains a progressive trend, dictated by an acute topicality. Respectively, also in the light of the author's doctoral research project: „Review of criminal proceedings”, this type of methodological research is of major importance, and being dictated by current social needs, this type of research has become easier to integrate with technology informational. Thus, the general objective of the study is to identify the ways of digital empirical research of the institution of reviewing the criminal process in the Republic of Moldova and highlighting them. In particular, the aim is to examine these sources in order to determine their reliability, usefulness and compliance with the needs of researchers.

Keywords: *review of criminal proceedings, digitization of criminal proceedings, Criminal investigation: E-File, Judicial Information System, National Portal of Courts, judgment storage databases.*

Introducere

Potrivit opiniilor autorilor autohtoni la care raliem – pentru elaborarea tezei, este importantă ipoteza, iar ipotezele bune pot veni inclusiv din observații empirice [1, p.154].

Pentru efectuarea unei cercetări științifice complexe și multiaspectuale a normelor juridice ce vizează instituția revizuirii procesului penal, acestea (i.e. normele) urmează să fie interpretate atât prin prisma considerentelor teoretice, a principiilor generale de drept, dar și în lumina aplicabilității practice a acestora. Altfel spus, este recomandată corelarea metodelor de cercetare teoretică cu cercetările empirice.

Interpretarea și aplicabilitatea practică a normelor de drept nu constituie altceva decât studiul jurisprudențial care în contextul teoretic deține o importanță majoră, iar actualmente teoriile ce intervin spre anihilarea unei astfel de importanțe

– pierd din teren întrucât valoarea jurisprudenței a fost consacrată atât de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), cât și în ordinea juridică constituțională a Republicii Moldova.

CtEDO, în jurisprudența sa a statuat spre exemplu în cauza Atanasovski împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei că, având în vedere împrejurările specifice cauzei, existența unei jurisprudențe constante și consolidate („well-established jurisprudence”), impunea Curții Supreme obligația de a face o expunere mai substanțială a motivelor care justifică îndepărtarea de la practică. Această instanță a fost chemată să ofere reclamantului o explicație mai detaliată cu privire la motivul pentru care cauza sa a fost soluționată contrar jurisprudenței deja existente [4, §38]. În cauza Păduraru împotriva României, a mai reiterat că incertitudinea – fie ea legislativă, administrativă sau provenind din practicile aplicate de autorități – este un factor important ce trebuie luat în considerare pentru a aprecia conduita statului [5, §92].

La fel, și Curtea Constituțională a Republicii Moldova a indicat despre faptul că independența și autonomia judecătorului la adoptarea deciziilor judecătorești, nu exclude **obligația unui judecător de la o jurisdicție de grad inferior de a respecta o hotărâre anterioară a unei instanțe de grad superior în ceea ce privește interpretarea legii incidente în cauza ulterioară (precedentul judiciar)** [7, §105-110].

Totodată, deși este necesară identificarea și transliterarea unei practici constante, cercetarea empirică presupune și studierea evoluției în timp a aplicabilității practice a normei, adică cercetarea frecvenței modificărilor din perspectiva practică precum și a motivelor care stau la baza acestor modificări. Or, a mai subliniat CtEDO și faptul că nu există un drept la o jurisprudență constantă, astfel încât schimbarea jurisprudenței impusă de o abordare dinamică și progresivă este admisibilă și nu încalcă principiul securității juridice [6, §74].

Conținut

Cercetarea juridică empirică se deosebește de cercetarea doctrinară dezvoltată în disciplina normativă a dreptului (adică „dreptul pe hârtie”) deoarece urmărește să capteze dovezi din viața reală (lege în practică), pe baza observațiilor sau experiențelor cercetătorului și/sau a altor persoane, adică prin date din viața reală. Aceste date se pot baza inclusiv pe jurisprudență ca parte a lumii reale [2, p.97]. Astfel, cercetarea empirică a jurisprudenței naționale în domeniul revizuirii poate fi realizată prin intermediul resurselor informaționale electronice publice, în detrimentul studiului fizic al dosarelor cauzelor penale (care deși este mai dificil de realizat, nu poate fi subestimat).

În pofida rigidității și caracterului reglementar al procedurilor penale, la nivel global sunt adoptate în cadrul acestor proceduri atât măsuri de implementare a inteligenței artificiale, cât și măsuri de eliminare a riscurilor care pot fi provocate urmare a implementării unei astfel de inteligențe non-umane.

De cealaltă parte, pe bună dreptate se afirmă că utilizarea tehnologiilor informaționale în procesele judiciare presupune existența unor premise tehnologice, logistice și, mai ales, legislative, iar la moment facilitarea unor procese prin metode tehnologice nu echivalează cu o justiție digitală [3, p.69].

Întrucât procedura penală constituie denumirea generică și globală a unei proceduri din momentul înregistrării sesizării până la emiterea unei hotărâri definitive și irevocabile, relevante prezentului demers sunt sistemele electronice dezvoltate de către stat menite să asigure digitalizarea procedurilor în fața instanței de judecată și în fața procuraturii, având în vedere că în ordinea articolelor 460 alin. (1) și 464¹ alin.(3) Cod procedură penală – competența de a iniția procedurile de revizuire aparține atât instanțelor de judecată [inclusiv Curtea Supremă de Justiție (C.J.S.)] cât și procurorilor.

Corespunzător, gradul de digitalizare a procedurilor în fața acestor entități, deține implicații considerabile asupra posibilităților de cercetare empirică a instituției revizuirii or, reiterăm că existența și gradul de implementare a inteligenței artificiale facilitează considerabil acest proces, prin evitarea unei necesități primare de cercetare fizică a materialelor dosarului din arhiva procuraturilor și judecătorilor.

Se constată astfel faptul că, la nivelul procuraturilor cercetarea practicii judiciare este imposibil a fi realizată or, nu există nici o resursă electronică publică care să acorde posibilitatea terților și nici măcar a persoanelor care au un interes justificat de a accesa cel puțin ordonanțele finale adoptate, sau chiar și materialele depersonalizate ale cauzelor.

Deși, există un fundament pentru asigurarea unei astfel de accesibilități, întrucât pentru procuraturi a fost dezvoltat sistemul informațional automatizat – „Urmărire penală: E-Dosar”, a cărui funcționalitate este reglementată de Regulamentul cu privire la structura și funcționarea Sistemului informațional automatizat „Urmărire penală: E-Dosar” aprobat prin ordinul Procurorului general nr. 14/4 din 27.02.2018 (în continuare „Regulament”). În conformitate cu prevederile art.6 lit. i) și j) din Regulament, activitatea sistemului se subordonează principiului accesibilității informației cu caracter public, care presupune implementarea procedurilor de asigurare a accesului solicitanților la informația cu caracter public furnizată de soluția informatică, și principiul transparenței, care presupune accesul cetățenilor la o serie de informații cu caracter public.

În prezent însă, E-Dosar este un sistem accesibil doar procurorilor în cadrul procedurilor interne, funcționalitatea acestuia rezumându-se la obligativitatea introducerii în sistem a actelor obligatorii privind pornirea urmăririi penale, de fixare a termenului, de prelungire a termenului, de conexare sau disjungere a cauzei penale, de punere a persoanei sub învinuire și a rechizitoriului.

Punctăm însă că dezvoltarea și implementarea unor astfel de sisteme electronice publice necesită însă și o reglementare expresă în conținutul normelor procesual-penale, la acest capitol fiind necesară și delimitarea măsurilor confidențiale și non-confidențiale întreprinse de către procurori.

De cealaltă parte, etapa judiciară este dictată de caracterul public al hotărârilor judecătorești, care este asigurat prin intermediul Sistemului informațional judiciar, a cărei reglementare este dictată de Hotărârea Guvernului Nr. 794 din 01.08.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional judiciar. Astfel, unul din componentele sistemului, îl constituie Portalul Național al Instanțelor de Judecată, ce include lista instanțelor de judecată, care, fiind accesată, pune la dispoziție printre altele practica judiciară și alte informații relevante pentru justițiabili în condițiile legii, iar publicitatea unor astfel de informații ce asigură afișarea instantanee a informațiilor publice, constituie o bună oportunitate pentru cercetarea empirică primară [9].

Pentru a identifica însă în cadrul Portalului Național al Instanțelor de Judecată materiale relevante cercetării juridice empirice, este necesară înserarea unor algoritmi de identificare a hotărârilor judecătorești relevante tematicii de cercetare. Spre exemplu, algoritmi necesari pentru identificarea practicii judiciare ce vizează hotărârile pe marginea cererilor de revizuire, sunt următorii: (I) pentru „Numărul dosarului” – „1rh” [8, pct. 58]; și (II) pentru „Tematica dosarului” – cuvintele-cheie „revizuire” sau „revizuirea” cu obligativitatea introducerii în ambele cazuri a criteriului „Penal” la subrubrica „Tipul dosarului”.

Totuși, la cercetarea practicii judiciare într-o asemenea modalitate nu sunt identificate toate hotărârile judecătorești pronunțate pe marginea cererilor de revizuire, din motiv că specialiștii care dețin astfel de atribuții în cadrul instanțelor judecătorești – nu aplică o practică unitară de completare a rubricilor relevante.

Spre exemplu, practica neunitară se demonstrează prin faptul că la introducerea primului tip de identificare a hotărârilor judecătorești pe site-ul Judecătoriei Chișinău – www.jc.instante.justice.md, rezultatul căutării îl constituie cca 80 de hotărâri judecătorești relevante, iar la accesarea celui de-al doilea tip de identificare – rezultatul îl constituie 20 de hotărâri judecătorești relevante.

Pentru C.S.J., identificarea deciziilor pe marginea cererilor de revizuire este posibilă fie prin intermediul accesării Sistemului de căutare analitică a jurisprudenței [10] cu înserarea termenilor relevanți „revizuire proces penal”, „revizuire procedură penală”, fie prin accesarea Bazei de date a hotărârilor Colegiului Penal al C.S.J. [11] cu înserarea în rubrica „Problema de drept” a calificativului „revizuire” sau „revizuirea”. Totodată, jurisprudența este disponibilă și în rubrica Jurisprudența C.S.J., subrubrica Arhiva C.S.J. [12].

O altă resursă informațională importantă pentru studierea practicii naționale, o constituie **Sistemul Informatic „Practica judiciară” (Jurist/MoldLex)** [13] dezvoltat și deservit de Î.S. „MOLDDATA”, ce include baza de date a practicii judiciare, bazate pe documente din arhiva C.S.J., Buletinul C.S.J. a Republicii Moldova, Revista Națională de Drept, revista Dreptul și alte publicații oficiale.

Acest sistem însă, la fel ca și celelalte, prezintă anumite deficiențe care sunt materializate primar prin limitarea accesului, dictată de necesitatea achitării unor

anumite plăți. La fel, la accesarea surselor, se atestă că acestea cel mai frecvent sunt perimate și dețin o actualizare foarte lentă. Spre exemplu, în ceea ce privește practica cu privire la cauzele penale și contravențiile administrative ale altor state, determinăm că practica română datează din 2012, cea a Federației Ruse din anul 2017, a Republicii Belarus din anul 2010, iar a Republicii Kazahstan din anul 2012.

O resursă importantă deținută de acest sistem este punerea la dispoziție gratuită a resurselor legislative internaționale (a link-urilor oficiale către legislațiile altor state – cca 38 resurse), fapt care facilitează cercetarea legislativă comparativă a proiectului de cercetare.

Concluzii/recomandări/sugestii/ipoteza de lucru de viitor

Urmare a celor evocate, constatăm faptul că pentru o cercetare empirică primară a proiectului de cercetare doctorală, sursele disponibile sunt suficiente în vederea construirii unei imagini generaliste.

Totuși, în vederea sporirii nivelului de implementare a inteligenței artificiale, se recomandă întreprinderea măsurilor în vederea respectării și implementării depline a reglementărilor ce vizează sistemul procuraturii „Urmărire penală: E-Dosar”, inclusiv prin determinarea obligativității introducerii cel puțin a celor mai importante acte din cadrul urmăririi penale, precum și din cadrul procedurilor de revizuire și prin acordarea posibilității accesării acestor acte, fie ele și depersonalizate pentru părțile vizate, terți și/sau în scop de cercetare. Astfel de recomandări însă sunt valabile doar concomitent cu reglementarea legală în Codul de procedură penală a unor astfel de posibilități.

În ceea ce privește sistemele electronice dezvoltate pentru instanțele de judecată, concluziile se referă la existența totuși a unor probleme de funcționalitate precum: (i) nepublicarea hotărârilor judecătorești sau publicarea fișierelor în alb (fără conținut); și (ii) neuniformitatea completării datelor în cadrul PIGD de către specialiști, fapt care duce la îngreunarea sau chiar imposibilitatea identificării hotărârilor judecătorești relevante, în speță a hotărârilor judecătorești pronunțate pe marginea cererilor de revizuire.

Finalmente, având în vedere faptul că prezentul demers vizează doar modalitățile de cercetare empirică prin prisma nivelului de digitalizare pentru Republica Moldova, în perspectiva și ipoteza de lucru pentru viitor, autoarea își propune scopul de a efectua cercetările de rigoare în vederea identificării modalităților și metodelor digitale de cercetare empirică a instituției în alte state, în plan comparat, corelat cu obiectul proiectului de cercetare. Or, este insuficientă rezumarea în cadrul proiectului de cercetare doctoral, la optica de aplicare a normelor de drept de către subiecții naționali.

Referințe bibliografice:

1. Aramă E., Ciobanu R. *Metodologia dreptului: (Sinteze pentru seminar)*. Chișinău: CEP USM, 2011, 166 p.
2. Argyrou A. Making the Case for Case Studies in Empirical Legal Research. În: *Utrecht Law Review*, 13(3), 2017, p.95–113. DOI: <http://doi.org/10.18352/ulr.409>.
3. Josan V. Digitalizarea justiției și durata procesului civil. În: *Conferința – Digitalizarea dreptului și administrației publice în actualul context pandemic*. București: Editura Universul Juridic 2021, p. 66-77.
4. Cauza CtEDO Atanasovski vs. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, Hotărârea din 14.04.2010 [citată 18.01.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-96673>.
5. Cauza CtEDO Păduraru vs. România, Hotărârea din 01.03.2006 [citată 18.01.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71444>.
6. Cauza CtEDO Unedic vs. France, Hotărârea din 18.03.2009 [citată 18.01.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90350>.
7. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Nr. 21 din 22.07.2016 [citată 24.01.2022]. Disponibil: http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95414&lang=ro.
8. Extras din Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii Nr. 142/4 din 04-02-2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunii referitor la activitatea de evidență și documentare procesuală în judecătoria și curțile de apel [citată 10.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114107&lang=ro#.
9. Portalul Național al Instanțelor Judecătorești [citată 10.02.2022]. Disponibil: <https://instante.justice.md/>.
10. Sistemul de căutare analitică a jurisprudenței a C.S.J. [citată 10.02.2022]. Disponibil: <http://cauta.csj.md/leg/ac-admin/#/app>.
11. Baza de date a hotărârilor Colegiului Penal al C.S.J. [citată 10.02.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php.
12. Arhiva C.S.J. [citată 10.02.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
13. Sistemul Informatic „Practica judiciară” [citată 10.02.2022]. Disponibil: <http://www.lex.md/>.